

PETROVICS – PETÓFI?

Lazar Jefimovics Eliaszov professzor, a bölcsészeti tudományok doktora, Kelet-Szibéria legjelentősebb néprajzkutatója, aki a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Szibériai Osztályának Burjátiai Tudományos Központjában dolgozott Barguzin község szülőltje. A XX. század 20-as, 30-as éveiben még fiatal ember volt, de rajongott szülőföldje történelméért. Különösen azoknak a politikai foglyoknak az élete és tevékenysége érdekelt, akiket a cári hatalom a XIX. század közepétől kezdve a vidék kisebb-nagyobb falvaiba száműzött és letelepített. Annál is inkább, mert némelyiküknek a leszármazottai, akár csak az utolsó, legidősebb száműzöttek még éltek Burjátia e távoli, északi peremvidékén, kortársai voltak Eliaszovnak.

Mint minden kezdő tájkatató, Lazar Jefimovics szakmai kutató tevékenységét egyetemistaként kezdte M. K. Azadovszkij és A. V. Gurevics folklorisztikai expedíciójában, feljegyezte a még élő száműzöttek és a velük, életükkel korábban szoros kapcsolatban állt falubelijeik visszaemlékezéseit. Ez a honismereti munka határozta meg a barguzini születésű fiatalember kutatási irányát, amikor 1938-ban a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Burját-Mongol Nyelvi, Irodalmi és Történelmi Tudományos Kutatóintézetének munkatársa lett. A barguzini vidék múltjával kapcsolatos visszaemlékezések feljegyzését célzó saját expedíciót a professzor egészen 1976-ban bekövetkezett haláláig folytatta. (Учение-исследователи Бурятского института общественных наук СО РАН. – Улан-Уде, 1997., 235-37. old.)

1926-ban, amikor L. J. Eliaszov A. V. Gurevics-szel együtt a barguziniak visszaemlékezéseit gyűjtötte a Küchebecker fivérekről, két adatszolgáltatójuk, a Morokov testvérpár – egy férfi és egy nő – beszélt nekik egy bizonyos „titokzatos emberről”, aki verseket írt, külföldi volt, de azt nem tudták pontosan, hogy honnan jött és milyen bűnök miatt száműzték ide: „*Nem itteni volt, valahonnan érkezett*” (Историко-литературные опыты. – Irkutzsk, 1930., 103. old.). Ám akkor Eliaszov nem szentelt különösebb figyelmet a „titokzatos” személynek, bár közölt az A. V. Gurevics-szel közösen kiadott elbeszéléskötetében 4 verset, amelyet Konyevin helyi lakostól jegyezett le és amelyek közül kitűntek magas művészi-költői színvonalukkal és világos forradalmi „lázító” hangulatukkal a már idézett „Álom” és „Szomorú volt az életem...” címűek. (Гуревич А. В., Элиасов Л. Е. Старый фольклор Прибайкалья. – Улан-Уде, 1939. 1. köt. 236., 237., 455. old.) A helyi néprajz kutatói akkor megtalálták ennek az érdekes, de mégis ismeretlen embernek a keresztnévét: **Zander**, ami valójában a magyar **Sándornak** felel meg, ha figyelembe vesszük a helyi barguzini tájnyelv sajátosságait. Azt is megállapították, hogy ez a Sándor Mihail Küchelbecker dekabristával egy időben élt, feleségeik révén valamilyen rokoni kapcsolatban álltak, és a XIX. század közepén halt meg tüdőbajban.

Amikor már önálló kutató lett, L. J. Eliasov a Bajkálon túli kényszermunka-táborban meghalt V. A. Mihajlov politikai száműzött narodovelec, ismert orosz költő, Petőfi mély tisztelője és verseinek fordítója feljegyzéseiben utalást talált arra, hogy a magyar **Petőfi** és a barguzini **Zander** egy és ugyanazon személy. Mihajlov nem csodálkozott azon, hogy miképpen került Petőfi Szibériába, több ezer versztnyire a hazájától. Nem volt tehát újdonság számára, hogy az 1848-1849-es magyar forradalom leverése után több száz magyar, lengyel és más nemzetiségű hadifoglyot száműztek oda. Nem is csoda, hisz Mihajlov, amikor a nyercsinszki kényszermunka-táborba került, még sok száműzött honvédet talált a Bajkálon túli vidéken. Miután Eliasov érdeklődését felkeltette Zander sorsa, ismét találkozott a Morokov testvérekkel, feljegyezte még részletesebb visszaemlékezéseket, amely meggyőzte őt arról, hogy **ez a „titokzatos ember” minden bizonnyal Petőfi Sándor híres magyar költő volt!**

Az 1836-ban született Pavel Innokentyevics Morokov ezúttal emlékezett rá, hogy **Zandert Petrovicsnak (vagy Petrovánnak) hívták**, és valamilyen „Franz európai királyságából” származott. Ezermester volt: értett a lakatos- és ácsmunkához, záratokat és szamovárokat javított, helyben termelt gyógyfüvekből saját maga készítette orvosságokkal gyógyította az embereket. Vasárnaponként a gazdag emberek tágas házaiban színi előadásokat rendezett, maga is szerepet játszott bennük, saját költeményeit szavalta, szépen rajzolt. Valamilyen érthetetlen keresztény vallásnak volt a híve, a pravoszláv pópákkal nem barátkozott, de nem volt istenkáromló. Kinézetre fekete hajú volt, akcentussal beszélt, ezért keveset beszélgetett.

Az 1841-ben született Marija Innokentyevna Morokova annyival egészítette ki a bátyja elbeszélését, hogy Petrovics Küchelbeckerrel együtt ikonokat restaurált, sokat gyalogolt a környéken, lengyel száműzött kitelepítettek családjait látogatta. A seb a lábán megakadályozta a „titokzatos embert” a hegymászásban. Amikor tüdőbajban meghalt, a barguziniak a zsidó temető kerítésén túl temették el, ahol ezután az elhunyt „jövevényeket” hantolták el és azokat, akik nem voltak pravoszlávok, nem tartoztak a Megváltó Színeváltozása templom helyi egyházközségéhez. A kényszertelepülésre ítélt száműzött személye iránti tiszteletből a barguziniak sokáig gondozták egyszerű keresztel megjelölt sírját, mezei virágokkal ültették be, köréje pedig tőzegrozsmaringot és facsemetéket telepítettek.

M. I. Morokova elbeszélése sokkal több adatot tartalmazott Petrovics Zander múltbeli életéről. Ezek valójában magának a fogolynak a visszaemlékezései, amelyet barguzini felesége, Anna Kuznyecova adott tovább Marijának, akivel jó barátságban volt. Ezeket a történeteket nagy titokként tudta meg Morokova, nem mondhatta el másoknak. Kiderült, hogy Petrovics nem egyszerűen „Franc király” idegen országából származott, hanem ott a felkelt nép vezére volt. A megrettent király az orosz „Nyikolka cár” seregeit hívta segítségül. A kegyetlen harc után „Petrovics hadserege” elesett felkelőit vezetőjükkel együtt közös sírba temették, de az egyik orosz katona észrevette, hogy Petrovics öntudatlan állapotban, de élve fekszik a halottak között, kihúzta őt a sírgödörből és a sűrű fűbe vonszolta. Amikor a sebesült magához tért és körülnézett, meglátta a friss halmot elesett bajtársainak tömegsírja fölött.

Korábban, A. V. Gurevics néprajzkutató csoportjának tagjaként EliaszoV a már említett Morokovék szavai alapján feljegyezte a „Petrovics-Petrován” érdekes versikét, amelyet minden bizonnyal az apjuk, Innokentyij Fjodorovics költött, aki közeli barátságban volt a barguzini fogollyal. Abban utalás van a kényszertelepülésre ítélt száműzött külföldi származására, továbbá arra, hogy keveset beszélt, mert nem tudott jól oroszul, s arra is, hogy milyen honvágyat érzett elhagyott távoli hazája, otthagytott családja iránt, hisz tudta, hogy aligha látja viszont őket. (Народная поэзия рабочих Сибири. /Szibériai munkások népköltészete/ Ulan-Ude, 1974.)

1985-ben Vitalij Zorkin, az Irkutszki Egyetem professzora, L. J. EliaszoV egykori aspiránsa a „Szibéria és a dekabristák” című országos konferencián megerősítette azt a tényt, hogy a Morokov testvérek visszaemlékezéseinek feljegyzése során EliaszoV meggyőződött a **Zander – Petrovics – Petőfi** nevű személyek azonosságáról, de nem tudta bizonyítani, amire rájött, mert abban az időben a szibériai történéseknek nem volt tudomásuk arról, hogy Petőfi Sándor eredeti neve Petrovics volt, az apja pedig Petrovics István. Mivel rendkívül elfoglalt ember volt, EliaszoV átadta Zorkinnak az összegyűjtött anyagot tartalmazó dossziét, megbízta, hogy folytassa a téma feldolgozását.

Átadjuk a szót magának V. I. Zorkinnak mint A. V. Gurevics és L. J. EliaszoV Petőfi Sándor Bajkálon túli száműzetésben való tartózkodása problémájával kapcsolatos korábbi kutatásai folytatójának:

„1968-ban a Pravda Burjatyiji című újságban (Ulan-Ude) megjelent Lermontov egyenruhájának titka’ című cikkem. <...> Felhívott a szerkesztőségben telefonon L. J. EliaszoV professzor (aki később tudományos munkám vezetője lett) és megkért, hogy keressen fel. Még aznap találkoztunk, és Lazar Jefimovics azt mondta, hogy nagyon felkeltette az érdeklődését a felfedezésem, majd váratlanul megkérdezte: nem hallottam-e a legendát arról, hogy Barguzinban Petrovics néven a költő Petőfi van eltemetve? Azt feleltem, hogy kétszer hallottam róla, 1961-ben és 1962-ben Jozsif Tyihonovics Zatyjev nyugdíjas barguzini tanártól, amikor a dekabrista Küchelbecker fivérekről érdeklődtem nála. Akkor ennek én nem tulajdonítottam jelentőséget, pontosabban kételkedtem benne. Csak amikor már harmadszor beszélt nekem erről a barguzini Arszenyev, aki jól ismerte a magyar nemzetiségű Z. F. Szvatost, a Barguzini Természetvédelmi Terület megalapítóját, aki állítólag A. I. Kuprin íróval levelezett (Szvatos írt neki a magyar költő és órnagy sírjáról), akkor kezdtem foglalkozni ezzel a verzióval, de kevés anyagom volt – csak feltételezések és hipotézisek.

EliaszoV elmosolyodott és kiterített előttem egy dossziét. Abban L. J. EliaszoV néprajzi jegyzetei voltak, amelyeket, ha nem tévedek, a 30-as években írt le az 1836-os születésű, 103 éves Pavel Innokentyevics Morokov elbeszélése alapján. Ez valamilyen „titokzatos emberről” szólt, akit Barguzinba szállítottak akkor; amikor Mihail Küchelbecker még élt. Az „órséggel együtt” Anna Kuznyecova házában szállásolták el. Később feleségül vette őt, fia született tőle. Úgy rémlik, Alekszandr volt a neve.

Esténként szívesen üldögélt a Barguzin folyó partján, nézte a vizet és a fellegetek. Tüdőbajban halt meg és a dekabrista M. Küchelbecker (jelenlegi) sírja

közelében temették el. L. J. Eliaszov meg volt győződve róla, hogy Petrovics név alatt Petőfi Sándor élt és lett eltemetve. Együttal valamilyen Vargára hivatkozott, aki vagy 1955-ben, vagy 1957-ben Barguzinba érkezett, neki megmutatta a helyet, ahol Petrovicsot eltemették. A Pravda Burjatyii című újságban akkor én találtam egy rövid hírt arról, hogy Varga Burjátijában járt, emlékszem, a címe „Találkozás 35 év után” volt, de abban nem esett szó semmiféle sírról. Írtam akkor egy rövid cikket, beküldtem a Pravda Burjatyiinak, de ott, enyhén szólva, kinevettek, az anyagot nem közölték.

Nem sokkal ezután kezembe került A. A. Gerskovics Поэтический театр Петефу (Petőfi költői színháza) című könyve, amelyet 1970-ben adtak ki Moszkvában. A végén, a 256-268. oldalakon mintegy mellékletként közölte a szerző „Petőfi halála legendájának nyomában” című cikkét. Felhívom az érdeklődő olvasók figyelmét erre az érdekes írásra, elmondom röviden, hogy miért. Amikor 1968-ban L. J. Eliaszovval beszélgettünk, pár hónappal később az Irkutszki Egyetem világtörténelmi tanszékén összegyűltek Szibéria és a Bajkálon túl legjelentősebb történészei és honismereti szakemberei, hogy találkozzanak A. Gerskovics íróval és Csák Gyula magyar íróval. És, ahogy Gerskovics leírja (264-266. oldal) kivétel nélkül valamennyi tudós kijelentette, hogy először hall „Petőfi Sándor neves magyar író Bajkálon túli tartózkodásának feltételezéséről”. Előre szaladva, az igazság kedvéért elmondom, hogy 1985-ben a legnagyobb történész, Sz. F. Kovalj, az említett tudományos vita egyik résztvevője megváltoztatta nézetét és nagyban hozzájárult ahhoz, hogy megszűnjék a legendák.” (Зоркин В. Тайна Петефу разгадана. «Палупра публициста». Хрестоматия. /Zorkin V. Megoldódott Petőfi titka. Irkutszk, 2001. 59-61. old. Szovjetszkaja Mologyozs, 1989. augusztus 12.)

V. I. Zorkin említését arról, hogy 1955-ben vagy 1957-ben egy Varga nevű magyar járt Eliaszovnál néhány más adat is alátámasztja. Valószínűleg erre céloztak a Barguzini kerület vezetői és a helyi honismereti szakemberek, amikor kutatásunk kezdetén elejtettek egy mondatot arról, hogy „sok évvel ezelőtt már jöttek ide Magyarországról Petőfi sírját keresni”. Varga érkezését valószínűleg megelőzte egy levél, amiről L. J. Eliaszov fia, B. L. Eliaszov 1986-ban beszélt nekünk: 1953-ban vagy 1954-ben az apja levelet kapott, minden bizonnyal Magyarországról. Sokáig senki sem tudta lefordítani ezt a levelet oroszra. Végül mégis találtak Ulan-Udéban egy embert, aki megcsinálta a fordítást. Ez az ember később is felkereste otthonában Eliaszovot, akivel beszélgettek. B. L. Eliaszov feltételezi, hogy ez az ember a burját fővárosban élt Horváth Árpád, első világháborús magyar fogoly volt.

Ezzel a Horváthtal V. I. Zorkin is beszélgetett. (Horváth 1975-ben halt meg, voltam a családjánál, ahol a lakásban fő helyen a fényképe látható a falon.) Zorkin elmondása szerint Horváth alátámasztotta azt a tényt, hogy az 1916–1918-as években a szibériai hadifogolytáborokban beszéltek valamilyen magyar fogolyról, akit a XIX. század közepén a dekabrista M. Küchelbecker sírja mellett temettek el. Említést tett Zorkin I. T. Zatyjev nevű informátoráról, akitől 1962-ben néprajzi adatokat gyűjtött a barguzini politikai számúzóttekről. Zatyjev elmondta,

hogy a dekabrista sírja mellé valóban „*eltemettek valakit, aki lutheránus vagy katolikus vallású volt*”, beszélt a Petrovics nevű „idegen” fiáról, Alekszandr Alekszandrovics Kuznyecovról (az anyja nevét viselte), aki még a XX. század elején elutazott Barguzinból (Тиваненко А. В. Тайный узник Сибири. Документальная повесть о судьбе одного научного поиска. Улан-Уде, 1993., 40. old.). V. I. Zorkin ennek és más adatközlői visszaemlékezései alapján ezt írta: „A barguziniak közt az a szóbeszéd járta, hogy a kereszt a felirattal (tovább Svigel alapján – A. T.) <...> a dekabrista M. K. Küchelbecker sírja mellett található”. (Vosztocsno-Szibirszkaja Pravda, Irkutszk, 1989. augusztus 8.).

Abban az időben A. V. Gurevics még élet és L. J. Eliaszov természetesen megosztotta vele a Petőfi Sándorral kapcsolatos kutatási ismereteket. Annál is inkább, mert Gurevics még az első néprajzi kutatóútja idején a XX. század 20-as éveiben egyetértett tanítványa, Eliaszov véleményével, miszerint meglepően feltűnő a hasonlatosság Petőfi és Petrovics személyi ismertetői között. 1970-ben Gurevics még levelet is írt a Magyar Tudományos Akadémiának, amelyben kifejtette azt a véleményét, hogy „**Petőfi Sándor Barguzinban volt száműzetésben 1851-től 1856-ig, haláláig**”. Levelére válaszolva Dukács Sándor irodalmár ellentmondást nem tűrő hangon ezt írta a szibériai tudósnak: „Petőfit ... megölték a segesvári csata napján...” (Kiszely István. Mégis Petőfi? Budapest, 1993. 211. old.).

Ez azonban nem nyugtatta meg L. J. Eliaszovot. 1970-ben beszélgetett a Burjátiába érkezett Lőrincz L. László magyar etnográfussal és kikérte a véleményét Petőfi barguzini száműzetésének és ottani halálának lehetőségével kapcsolatban. A professzor nekiszegozte a kérdést vendégének: „*Őn magyar? Érdeklí Önt Petőfi?*”, majd hosszasan beszélt neki Petrovicsról (Zanderről), felidézve Morokovék visszaemlékezéseit. Bizonyára Lőrincz javaslatára adta oda neki a levelet és az összegyűjtött anyagot tartalmazó dossziét a Magyar Tudományos Akadémia számára. 1972. május 27-én ugyanaz a Dukács Sándor azt válaszolta neki, hogy **mindez legenda, mert az oroszok nem vitték senkit Szibériába, Petőfi pedig a segesvári csatában esett el 1849. július 31-én** (v.ö. Kéri Edit levele A. V. Tyivanyenkóhoz; Stern (Stern Gabriella). Érdeklí önt Petőfi? Esti Hírlap. 1989. szeptember 5.).

Kéri Edit szerint Lőrincz L. László, miután Ulan-Udéból Moszkvába érkezett, bement a magyar konzulátusra (nagykövetségre – D.Á.), ahol találkozott Matolcsi Jánossal és beszámolt neki Eliaszov professzor szenzációs felfedezéséről. A dokumentumok és Eliaszov levele Borsche Antóniának, a konzulátus (nagykövetség – D.Á.) titkárnőjének kezébe kerültek, amit ő felkérésre diplomáciai futárpostával elküldött a Magyar Tudományos Akadémia címére, ahol azok „nyomtalanul” eltűntek. 2013. július 23-án Antónia levelet küldött Fuksz Sándornak, a Magyarok Világszövetsége elnökhelyettesének, amelyben megerősítette, hogy része volt az ulan-udei anyag továbbításában, de mint írta, azt nem Lőrincz gyűjtötte össze, hanem Matolcsi János:

levél

Másnap Borsche pontosított Alekszandr Alekszandrovics Petrovics az anyja vezetéknévét viselte, tehát Kuznyecov. (Élt Szibériában/ Petőfi Sándor hamvainak

elhozása végett.. – 2013. március 15. – Budapest.; A cikk, amelyre Borsche Antónia hivatkozik: Még idén eltemethetik Petőfi Sándort. Mégsem női csontvázat találtak? – Téma, 2013. március 6.).

Minden valószínűség szerint azokról az anyagokról van szó, amelyeket L. J. Eliasov 1970-ben Lőrincz L. Lászlón keresztül (aki valóban Burjátia-ban dolgozott) a Magyar Tudományos Akadémiának adott át. Hogy miért került Moszkvában Matolcsi János kezébe (akinek burjátiai tartózkodásáról nincs tudomásunk), nem tudni, de az 1989-es eredményes barguzini sírfeltárás után mindketten megszólaltak. Kéri Edit közölte: 1989. szeptemberében Lőrincz beismerte az Esti Hírlapban, hogy miután hazatért Szibériából, beszámolt Ortutay Gyulának, a Magyar Népköztársaság akkori művelődési miniszterének Eliasov felfedezéséről, de az csak legyintett, mondván, ez csak legenda. Borsche Antónia még 1983-ban felkereste Matolcsi Jánost a Mezőgazdasági Múzeumban Budapesten, érdeklődött, hogy mi a helyzet Petőfi szibériai tartózkodásával kapcsolatban. De az nem akart beszélgetni, nem válaszolt szívesen, azt mondta, hogy semmit sem tud, kérte, hagyja békén. (Kéri Edit cikke alapján, Kapu, 2014.).

Így az a tény, hogy az orosz történészek sokáig nem vettek részt Petőfi Sándor szibériai tartózkodása problémakörének megvitatásában érezhetően káros hatással volt az objektív igazság kiderítésére. A. V. Gurevics, L. J. Eliasov és V. I. Zorkin a Bajkálon túli vidéken végzett munkája azt bizonyította, hogy a XX. század első felében volt még lehetőség a barguzini Petrovics (Zander) ellentmondásos adatainak ellenőrzésére azoknak az embereknek a segítségével, akik bár már nagyon öregek voltak, de ismerték őt személyesen. Ezzel kapcsolatban hozzászám: L. J. Eliasov nyomára bukkant annak, hogy megjelent Barguzinban valamilyen verseskötet, minden bizonnyal a „titokzatos emberé”, de nem találta meg, ahogy mi sem tudtuk felkutatni a mai napig sem ezt az értékes kiadványt. A „titokzatos embernek” a barguziniak között kéziratban elterjedt költői művei valószínűsítik, hogy valóban létezett Petőfi Sándor száműzetése idején írt verseinek ilyen kiadása, amelyből a helyiek kiírogatták maguknak a megtetszett költeményeket. Egy ilyen könyv előkerülése hatalmas világirodalmi jelentőséggel bírna, mindenekelőtt a nagy magyar költő alkotó munkásságának tanulmányozása terén.

A Szovjetunióban elsőként A. A. Gerskovics elemezte Petőfi szibériai tartózkodásának orosz és magyar verzióit, mivel a magyar nyelv ismeretének köszönhetően közvetlenül is hozzáférhetett sok magyar forrásmunkához, s ez is alátámasztja azt a véleményünket, hogy ha késve is, de a tudományos társadalom felfigyelt erre a kérdésre. „Petőfi halálának legendája nyomában” című tanulmánya áttekinti az Oroszországban Petőfi Sándor szibériai életének szakaszáról létező magyar verziókat. Megpróbálkozott azzal, hogy erre vonatkozóan igazoló anyagokat találjon a szibériai levéltárakban (nem tudván Gurevics, Eliasov és Zorkin kutatásairól), de a vezető irkutszki történészek részéről teljes visszautasításban részesült (pontosabban nem ismerték a kérdést) (Гершкович А. А. Поэтический театр Петефи. – Moszkva, 1970., 264-267. old.). Jóval később sikerült tisztáznom ezekkel a történészekkel (akik tanáraim voltak az Irkutszki Egyetemen), hogy akkor ők még azt sem tudták, hogy Petőfi eredeti neve Petrovics

volt, ezért aztán nem fordítottak fokozott figyelmet erre a helyi archívumokban végzett munkájuk során.

Sajnos, ma már nem tudjuk kideríteni, hogy mire alapozta L. J. Eliaszov professzor azt az állítását, hogy a barguzini Petrovics és Petőfi Sándor egy és ugyanazon személy. Alkalmam volt együtt dolgozni Eliaszovval néhány évig a Tudományos Akadémián egészen haláláig, de akkor én még távol voltam a Petőfi-témától, természetesen nem tudtam, hogy ő már foglalkozott a titokzatos barguzini fogoly személyének kiderítésével kapcsolatos bonyolult kérdéssel. Lőrincz L. László magyar néprajzkutató látogatására jól emlékszem, akárcsak a vele folytatott beszélgetésre Lazar Jefimovics kabinetjében. Vitalij Zorkinnal pedig még aspiráns korunk óta jó barátok vagyunk. Éppen ezért meg vagyok győződve róla, hogy a Morokov testvéreknek Eliaszov által lejegyzett visszaemlékezései számára is, számomra is a legjelentősebb bizonyítékul szolgálnak Petőfi barguzini tartózkodásáról, száműzetéséről.

Néprajzkutatóként L. J. Eliaszovnak elemeznie kellett a barguzini őslakosok, a rejtélyes Petrovicsot közelről ismerő utolsó kortársai értékes visszaemlékezéseinek minden mondatát. Nem tudom, hogy megtette-e Eliaszov, de én magam elemeztem az általa összegyűjtött anyagot, s erre jutottam:

I. Életrajzi adatok

(magyar források és a barguzini őslakosok visszaemlékezései alapján)

1. **Petőfi Sándor (Petrovics Sándor)**
– Petrovics, Alekszandr Petrovics, Péterfi, Pefitajev, Zander (Sándor), Petrovics Sándor magyar költő, őrnagy.
2. **Apja szerb, anyja szlovák, ő magát magyarnak tartotta.**
– Valamilyen nyugati nemzethez tartozott. Rosszul beszélt oroszul, erős akcentussal, ezért inkább hallgatott. Ez az ember „nem a mi államunkba, nem a mi országunkba való volt”.
3. **A család nagyon leszegényedett, miután a dunai árvíz elpusztította a földjüket.**
– „Petrovics a legszegényebbek közül való volt, látszott, hogy sok keserűséget tapasztalt.”
4. **Portréja: közepes termetű, szikár, fekete, kis bajusza van.**
– Közepes termetű, szikár, fekete (hajú), néha bajuszt viselt.
5. **Nem szerette a pravoszláv vallást, református keresztény volt.**
– „Nem járt templomba, nem a mi pravoszláv hitünkön volt, keresztet senki nem látott a nyakában, nem látták imádkozni, a papot nem engedte be a házba.”

6. **Szeretett verset írni, magányosan üldögélve a folyó partján vagy egy fa alatt.**
– Szeretett a Barguzin partján üldögélni, nézte a naplementét, verseket írt.
7. **Gyerekkorában órákig álldogált a kovácsműhelyben, kovács akart lenni.**
– Kijavította az emberek edényeit, különféle lakatosmunkát végzett. „Petrovics a legtöbbet lakatosmunkával foglalkozott: záratokat, kulcsokat készített, cinezett, forrasztott.”
8. **Tudott rajzolni: sokszor maga készítette el a színielőadások dekorációit, rajzai fennmaradtak.**
– M. K. Küchelbeckerrel együtt restaurálta a lakosság ikonjait, kijavította a szentek sérült arcvonásait.
9. **Vándorszínész volt, járta az országot a társulattal, színdarabokat rendezett és szerepet játszott bennük.**
– Szombatonként és vasárnaponként a gazdag emberek házában színielőadásokat rendezett, dekorációt készített, rövid színdarabokat írt és szerepet játszott bennük, verseit szavalta. Néha az ilyen előadásokat Barguzin utcáin tartották, ha sok ember gyűlt össze.
10. **Szeretett gyalogolni, bejárta egész Magyarországot.**
– Petrovics szeretett gyalogolni, ünnepnapokon ellátogatott a barguzini vidék sok közeli és távoli falujába.
11. **Petőfi nem szerette a hegyeket, amelyekre nehéz volt felmennie lábsérülése miatt.**
– Petrovics lábsérülése miatt nem járta a hegyeket, így nem szedett erdei bogyókat, cirbolyamagot, nem járt vadászni a barguzini muzsikokkal, amikor hívták.
12. **Petőfi gyerekkora óta betegeskedett, saját készítésű gyógyszerekkel kezelte magát.**
– „Minden betegségre tudott gyógymódot, úgy jártak hozzá, mint az orvoshoz. Az orvoságokat maga készítette és adta oda az embereknek.”
13. **Petőfi forradalmár költő volt.**
– Zander (Petrovics) költő volt, forradalmi verseket írt, amelyekben magát a felkelt nép vezérének nevezte, sajnálta, hogy már az első harcban súlyosan megsebesült.
14. **Gyerekkorától tüdőbajban szenvedett.**
– Sokáig betegeskedett, tüdőbajban és megfázásban halt meg.

II. A magyar forradalom és a segesvári csata

- 1. Petőfi versei rámutattak a hatalomnak a nép nyomorúságos helyzetére és elszegényedésére az osztrák Habsburg-zsarnokság miatt.**
– „Összeveszett Petrovics életre-halára a királlyal: a nép nyomorog, leron-gyolódott, egyik napról a másikra tengődik.”
- 2. 1848. március 15-én Petőfi vezette a magyar nép felkelését, az embereket Ferdinánd király palotájához vitte, hogy választ kapjanak követeléseikre.**
– „Petrovics a palotához vitte a népet és követelte a királytól, hogy számol-jon el a tetteivel.”
- 3. Felkészülés a fegyveres harcra, a felkelők reguláris hadsereggé szervezése.**
– Felkészülés a fegyveres harcra, a „petrovicsok” reguláris hadsereggé szer-vezése.
- 4. A felkelt nép véres küzdelmének kezdete az osztrák zsarnoki hadsereggel, győzelem, Ferdinánd és udvara elűzése Budapestről.**
– Vezette a király serege elleni harcot.
- 5. 1848 márciusától Ferenc József a király Ferdinánd trónfosztása után.**
– Franc külföldi király.
- 6. Ferenc József I. Miklós orosz cárhoz fordul katonai segítségért a Habsburg monarchia megmentése érdekében.**
– Franc király megkérte „Nyikolka cárt”, hogy küldjön segítségére orosz se-reget trónja megmentése érdekében.
- 7. A segesvári csata – a lengyel-magyar honvédek legnagyobb harca az oszt-rák-orosz hadsereggel. Több mint 1000 ember esett el, Bem József tábor-nok seregének jelentős része.**
– A hatalmas ütközet leírása, amelyben a felkelők elhatározták, hogy a végső-kig harcolnak és amelyben sok ember esett el, a „petrovicsok” egész serege.
- 8. A harc kimenetelét az orosz kozák lovasszázad döntötte el, amikor a felke-lők hátába került a nyílt kukoricaföldön.**
– A harc kimenetelét az ellenséges lovasság döntötte el, amikor a felkelők hátába került a mezőn.
- 9. A temetést végző csapat összeszedte a halott és sebesült honvédeket és közös sírba dobálta őket.**
– Franc király megparancsolta, hogy „petrovicsékat” mind dobják egy gö-dörbe, köztük magát Petrovicsot is. „Amikor kezdték rájuk hányni a földet, néhányan éltek. Volt, akit élve temettek el, s olyan is, aki meg sem sebesült, amikor elhantolták.”

10. (A magyar verziónak nincs folytatása.)

– Az orosz katonák kihúztak a sírgödörből néhány sebesültet és az erdőbe vitték őket, köztük volt Petrovics is. Amikor magához tért, meglátta a friss halmot bajtársai közös sírján. Ezért Petrovicsot Barguzinban (halottaiból) „Feltámadottnak” nevezték.

11. Petőfi Sándor 1849. július 31-én halt meg (hivatalos verzió).

– Petrovics a „Nyikolka” orosz cár és Ferenc József osztrák király seregével vívott véres ütközet után két évvel jelent meg Barguzinban (1852 körül).

Válogatás Petőfi szibériai alakjának megörökítőiből

Ha belegondolunk abba, hogy mit jelent 7 év egy ember életében, akkor mondhatjuk, hogy rövid, felelhető epizód, de fordítva is lehet igaz: fontos, meghatározó időszak, kihagyhatatlan egy életműből, főleg, ha sorsfordító tragédiákkal van terhelve.

Így vagyunk Petőfi utolsó hét évével is. A felnőttkor fele. A veszített Segesvár melletti csatától a megjósolt és félt ágyban, párnák közt érkező halálig a távoli Szibériában.

Ha ezt az időszakot az emlékezések, híradások fényében szeretnénk górcső alá venni, akkor nyomába kellene eredni azoknak, akik találkoztak és érintkeztek Vele ebben az időszakban. Ahogy ezt Dienes András tette a két háború között, mikor felkeresett minden falut, várost, ahol Petőfi megfordult és megszólaltatott mindenkit, aki látta, vagy akár csak elbeszélésekből tudott valamilyen személyes információval szolgálni. Különös figyelmet szentelt az utolsó napoknak és perceknek is, hogy megpróbálja beazonosítani a vélt halál helyét. Persze, hogy csak az eltűnés helyét sikerült, azt ahol utolérték a civil ruhás költőt a kozákok.

Itt ő is letette a tollat, mert azt hitte, hogy bekövetkezett a vég. És itt kezdjük mi, az eddig csak hézagosan ismert folytatással, mert a következő pillanatok már annak a hét évnek a részei, amelyekről 150 éve a mai napig nem szabad beszélni.

Az első szemtanúja ennek a „tiltott életnek” Franz Fiedler, a tiszttárs, aki Bem számára felderítői feladatokat végzett. Ő látta, ahogy elesett a majdnem halálos fegyverek által. Kimentette a csataterrről, bekötöztette az eszméletlen Petőfit és Segesvárra vitette, ahonnan magukkal vitték az orosz seregek.

Hogy ez mikor történt pontosan, azt nem tudjuk, mert még augusztus 3-án levelet írt Bemnek. Hogy miért került ki ez a Józsa Antal hadtörténész által dokumentált esemény a kutatók figyelmét – az nehezen magyarázható.

És itt már belépünk a titokzatos 7 év minden információt ledaráló és eltűntető hazugság-műhelyébe.

Az utolsó előtti magyar, aki tudomásunk szerint hírt hozott az orosz fogságról, az Fekete Mihály szekeres gazda volt Kálóról, aki a foglyok kiszállítására volt rendelve az oroszok által és látta Petőfit közöttük.

Két lengyel szabadságharcos, Wiszniewski és Malinowski az 1860-as években hozták a hírt, miután amnesztiával szabadultak Szibériából. Egyikük ólombányában dolgozott Petőfivel és elmondta, hogy hogyan nézett ki és milyen állapotban volt.

Jelenlegi tudásunk szerint Manasses Dániel, azaz Papp János volt az utolsó magyar hírhozó, aki többször látta Petőfit Szibériában a száműzöttek között. Meg is lakolt érte, mert bíróság elé állították „hazudozásaiért“ és börtönbüntetésre ítélték. Itt kezdődött el – véleményem szerint – az a máig tartó lejárató kampány amely azok ellen irányul, akik hírt hoznak elsősorban Petőfi, vagy a többi honvéd szibériai életéről. Józan ésszel felfogni is nehéz, hogy miért kell börtönbe vetni valakit csak azért, ha uram bocsá még hazudik is egy ilyen mindenkit foglalkoztató ügyben, mint nagy költőnk hadifogsága és szibériai szenvedése. Csodálkozhatunk-e azon, hogy az amnesztiával szabaduló magyar szabadságharcosok közül ezek után már senki nem akart tanúskodni arról, hogy miképpen kerültek orosz fogságba, milyen körülmények között éltek ott és hogyan kerültek haza? Pedig a honvédek és tisztek szabadulásáról már ismerünk levéltári dokumentumokat is. És lesznek továbbiak is minden bizonnyal, mert már kutathatóak az orosz levéltárak, csak kutatók kellene – ehhez viszont egy új Magyarország kell, ahol nem büntetik azt, ha másfélszázados hazugság helyett valaki az igazságot keresi. És nemcsak Petőfi dolgában.

Az első világháborús hadifoglyok már nem emlékezhetek a múltbeli tiltásokra és az Oroszországból hazatérők százával hozták a híreket arról, hogy találkoztak Szibériában – és máshol is – honvéd leszármazottakkal, akik még magyarul is beszéltek, magyar közösségekben éltek és üzentek haza: ott lettek felejtve a szabadságharcos katonák.

Svígel Ferencel az élen, aki fényképet is hozott Petőfi sírkeresztjéről, hamar megtapasztalhatták a hivatalok elzárkózó magatartását, a megbélyegzést, és egyéb lejárató módszereket, ha nem voltak hajlandóak hallgatni a szibériai „titkokról“. Még két hónapja sincs, hogy a Hevesen Szűcs Feri bácsi könnyekkel a szemében mesélte, hogy őt a leventeoktatója szabályosan megfenyítette, amiért el merte mondani, hogy hadifogoly édesapja Petőfi Sándor leszármazottaitól kapott segítséget a Szibériából való hazatéréshez.

Se vége se hossza a máig tartó megfélemlítéseknek, lejáratásoknak.

Barátosi Lénárt Lajos megaláztatása a magyar tudománytörténet kitörölhetetlen szégyenfoltja. 1909-ben elindul Szibériába, hogy igazságot szolgáltatson nagyapjának, Huzik Fedornak, aki 10 év várbörtönt szenvedett azért, mert tanúskodott amellet, hogy nem halt meg Petőfi Segesvárnál, hanem elvittek az oroszok. Barátosi megtalálta a barguzini sírt és hazahozott 180 verset. Próbálkozott minden fórumon, hogy megossa a világraszóló hírt, de minden ajtó bezárult előtte. Családját is ellene fordították, nekik köszönhetően zárolták naplóját a debreceni Déri Múzeumban. Szerencséje volt a Magyarok Világszövetségének, hogy még a „zár“ előtt jutott hozzá és közreadhatta a Magyarorságtudományi Füzetek 25. számában.

Oroszországban sem volt könnyű dolguk azoknak, akik felismerték a „titkozatos“ Petrovicsban Petőfi Sándort.

Erről szól A. V. Tyivanyenko és Viktor Ivanovics Kolminyin következő tanulmánya. (VI. Kolminyin a szibériai protestáns-evangélikus egyház püspöke.)

2016.7.27.

Ojunáról

Szemttől-szemben Petőfi unokájával.

Hogy hanyadízigen unokája Ojuna Baldakova Petőfi Sándornak, azt most még nem tudhatjuk pontosan megmondani. De az a tény, hogy a családi emlékezet és hagyomány szerint Ojuna egyértelműen Petőfi leszármazottjának tekinti és vallja magát – ez mindenképpen történelmi pillanat Petőfi szibériai életének kutatásában.

Hála Istennek nagyon sokan vannak ott Burjátföldön, a Bajkálon túl. Hun népnek tekinti magát a burját és a magyart rokonnak. Így ölelkezik össze a két testvér nép Petőfi véreiben.

Fogadjuk szeretettel Ojuna Baldakovát.

Ojuna:

Уважаемые участники собрания, кэдвэш мадьяр баратоим!

Меня зовут **Оюна Балдакова**, я представляю сегодня бурятский народ, который живет в Восточной Сибири. Родина моя – Республика Бурятия – находится на границе с Монголией, на южной стороне озера Байкала. Буряты – монголоязычный народ. Там, на степных просторах живописной Баргузинской долины, где бескрайние заливные луга окружены снежными гольцами Баргузинского и Икатского хребтов, и где течет быстрая река Баргузин, несущая свои воды в священное озеро Байкал, живет мой род на протяжении нескольких веков.

Баргузин известен не только своей изумительной природой, но и тем, что он был местом ссылки и каторги. «Эй, Баргузин, пошевеливай вал...» – пели многие поколения борцов за свободу, узники забайкальских острогов и первые русские революционеры – декабристы. В ссылке в Баргузине перебивали представители всех политических движений и партий царской России, участники различных восстаний, деятели польского национального движения, участники Венгерской революции и другие. Кое-кто из них бежали с каторги, многие погибли, но и немало их осталось навсегда в Баргузине, где и сейчас живут их потомки.

Сегодня, по поручению старшего поколения нашей большой семьи, я выступаю перед вами с изложением родового предания, которым мы очень дорожим. Эта история бережно хранится из поколения в поколение и передается из уст в уста от старших к детям. Дело в том, что до начала XX века родословные бурят не отражались в письменных источниках. У нас не было церковных, общинных книг, как у христиан, где фиксировались бы акты гражданского состояния: рождения, бракосочетания и кончины. Лишь в достаточно редких летописных источниках записаны родословные отдельных известных людей, родовых старейшин или церковных священнослужителей.

В то же время широко распространялись устные предания о предках, и считалось обязательным, чтобы каждый бурят знал свою родословную, как минимум, до седьмого колена по мужской линии, и до пятого – по женской.

Итак, давайте перенесемся в весну далекого 1850 года Восточной Сибири. На дальней баргузинской заимке перед юртой семьи бедного бурятского пастуха Боозоя, моего дальнего предка, неожиданно появился каторжанин европейского вида и попросил о помощи. Он был изможден, болен, одежда в лохмотьях. Следом гнались жандармы, искавшие некоего бежавшего особо опасного революционера... Несмотря на страх жестокого наказания, семья пастуха спрятала беглого незнакомца, выходила, вылечила и позднее разрешила остаться жить среди них на заимке. А как же иначе? Буряты всегда понимали ценность жизни, оказывали гостеприимство и защищали слабых, были веротерпимы и открыты ко всем.

Молодой незнакомец назвался Петерхи, был родом из какой-то далекой европейской страны, но откуда именно – буряты не могли понять из-за непреодолимого языкового барьера... Так и жили они вместе: представители разных народов, разных цивилизаций на одной далекой заимке „in the middle of nowhere”. Петерхи окреп, помогал по хозяйству, занимался огородничеством, и учил бурят этому необычному делу.

У Боозоя была взрослая незамужняя дочь. Вместе с Петерхеем она пасла овец, косила сено. Удивительно продолжение этой истории: Петерхи полюбил красавицу-дочь пастуха и у них должен был появиться ребенок. Однако поиски беглого каторжника продолжались, поэтому Петерхи решил покинуть дом, чтобы обезопасить семью Боозоя от жандармского наказания. Рассказывали, что он сплавлялся на лодке вниз по реке Баргузин. Мои предки дали каторжанину теплую бурятскую национальную одежду, заплели на голове традиционную косу (сажа – по-бурятски). Прощаясь с возлюбленной, Петерхи попросил назвать сына Петром, а если родится дочь, то – Екатериной. Так родился мой прапрадедушка Петрушка, от которого идет наш большой род.

Здесь надо отметить, что буддизм, при котором бурятским детям начали давать тибетские имена, укрепился в Баргузине только к концу 19 века. В середине же века местные буряты еще давали новорожденному тайное имя, которое знали только самые близкие люди, а обиходе было другое, часто уничижительное – это отклик древних верований, распространенных почти у всех сибирских народов, когда настоящее имя скрывалось для защиты души ребенка от злых сил. Обиходное имя часто связывалось с именем отца. Даже сегодня старики, в знак особого уважения, не называют имя своего визави, а говорят «сын такого-то» Если же отец уходил из жизни рано, бывало, что его имя в обиходе закреплялось за его наследником в качестве фамилии. Поэтому можно говорить о происхождении имени Петрушки от отца – Петрович или Петерхи.

Петрушка вырос. Он умел делать все: рыбачил, охотился, ухаживал за скотом, занимался огородничеством и заготовкой дров впрок, складывая их поленицей, чего у бурят не было принято. Моя бабушка Цыпилма

вспоминала, что очень любила лакомиться вкусными дедушкиными огурцами и помидорами. Петрушка женился и у него родились два сына – Бурхиин и Еврээ (Еврей), у которых сегодня есть многочисленные потомки. На месте усадьбы Петрушки местные жители, а особенно наш род, установили культовое поминальное место, где ежегодно проводят религиозный обряд культа Предков.

Удивительно, но о существовании бурятских потомков этого Петровича (Петерхи, Петефи) знали не только в Баргузине, но и в далекой Венгрии. В 1970-х годах венгерские учёные дважды побывали в Аргаде – искали бабушку Еврееву, но не нашли. Оказалось, она носила фамилию мужа – Монголова. Кроме того, в сельсовете приезжие называли имя Екатерина, тогда как ее звали бурятским именем Надмит. Из газетных сообщений мы знаем, что в 70-х годах XX века могилу Шандора Петефи и его потомков действительно приезжали искать родственники венгра Йожефа Варги, а с ними и местный собиратель устного фольклора доктор филологических наук Л.Е. Элиасов. Есть сообщение газеты «Правда Бурятии» за тот год.

Когда состоялись раскопки в Баргузине Международной антропологической экспедиции, мои родственники предложили бабушке Монголовой раскрыть удивительную историю с венгерским родством, но она категорически отказалась это сделать. Вероятно, она все еще была под страхом возможных преследований со стороны властей, ибо многие потомки нашего предка Боозоя подверглись репрессиям 30-х годов, в том числе и ее братья – Жамьян, Цыбик – правнуки Шандора Петефи.

В настоящее время бурятскими потомками Петефи являются около сотни человек. Среди них есть несколько поэтов, хранящих дар своего предка. Книга стихов моего дяди Батора Балдакова готовится к изданию в Москве. Лидия Цыренова, проживающая в местности Угнасай (где жил Петерхи), также пишет стихи. Одно из них – «Памяти Шандора Петефи» было написано на бурятском языке. Это стихотворение – об истории жизни Шандора до ссылки в Россию, о том, что он был одним из руководителей Венгерского национального восстания и был депортирован в Сибирь.

Шандор Петефин дурасхаалда

Харатай хариин хубуунши,
Холын тэрэ Венгриһээ.
Хашуулан гаража ерээлши,
Хуйтэн Баргажан нютаг руу.
Амгалан байдалай тулоо,
Арад зоноо хулгээгээш,
Алтан гуурһа холбожо
Арадтаа хундэтэй ябааш.
Хореод гаран наһанши
Хатуухан сагтай ушараа.
Бэшэһэн тэрэ шулэуудшни
Бултаниие ехээр һонирхуулаа.

Венгри найхан нютагтаа
 Вождь нэрэтэй болоолши.
 Мунгэнэй альбан нюурые
 Мунөөболотор тэмдэлдээш.
 Юунэй тулөө бэшээбиб,
 Юрэ зугаа бэшэл даа...
 Хариин Петефи хубуунһээ
 Хойтонхи угнай эхилһэн байн.
 Ханилха басагатай боложо,
 Хубуу турэхэ буянтай байгааш.
 Хубуунһээш данарамдуулан саашаа
 Халур угнай тараал даа.
 Хорин ойлгожо мэдэн гэхэдэм,
 Хайргуйлгээр хаягдаһан байналши
 Арад зоной аша туһаар
 Арадтаа нютагтаа бусаалши.

Более 15 веков назад великий кочевой народ Гуннов (а на бурятском языке *һун* означает человек – люди), откочевал из великих степей Центральной Азии и от берегов озера Байкал далеко на запад, в Европу. В далеком 1849 году один из самых ярких представителей венгерского народа, потомок гуннов Шандор Петефи, вернулся «домой» на далекую «праРодину», вернулся на землю предков, и тем самым закончил Великий Круг Движения Цивилизации. Об этом Петефи написал в своем стихотворении из Баргузина:

Кто такие Буда и Пешта?
 То герои далеких времен.
 Заселившие Уду и Вешту,
 Покорившие много племен,
 От подножий монгольских холмов
 И крутых берегов Селенги,
 Устали, страха не зная,
 Шли полки многоконных рядов
 До глубокого Дуная.
 Познавая истории суть,
 Я повторил их обратный путь.
 Я шагал по суровой Сибири,
 Среди юрт баргузинских бурят,
 Где этапом плененных селили –
 И бояр, и мещан, и солдат.

В наш век Глобализации мы все чаще задумываемся: Кто мы? Откуда пришли и Куда идем? Какое наше Предназначение в великом движении цивилизаций? И, конечно, мы обязаны сохранить нашу историю, нашу идентичность, строить наше будущее, опираясь на мудрость наших предков, поддерживая

связь поколений. Я считаю, что мое выступление на этом Форуме не случайно: через эту семейную историю мы вместе с вами строим диалог цивилизаций, создаем и восстанавливаем связи поколений, наших народов и культур! Наша семейная история обретает научную основу благодаря многолетним усилиям и кропотливой работе известного российского ученого, бурятского краеведа, доктора исторических наук и профессора Алексея Васильевича Тиваненко.

Выступая перед вами, я чувствую настоящую эмоциональную близость и передаю Братский привет от моего народа великому венгерскому народу!

Благодарю за внимание!